

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE

CERTO MORTIS IN MORBIS PRÆSAGIO,

Quam

ADNUENTE DIVINI NUMINIS GRATIA,
IN ILLUSTRIS ACADEMIA FRIDERICIANA,
GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU,
PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO,
COLLEGII MEDICI DECANO ET SENIORE,
P R O L I C E N T I A

Summos in arte medica honores, Jura & privilegia Do-
ctoralia capeffendi,

d. XVI. MART. MDCCXX.

IN AUDITORIO MAJORI
HORIS ANTE ET POMERIDIANIS,

Publicæ Eruditorum disquisitioni submittit

ELIAS MATTHIÆ,

PEWESIN. MESO - MARCH.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

PATRIÆ
PATRI
ET
PRÆCEPTORIBUS,
SPECIMEN HOC INAUGURALE MEDICUM

CONSECRAT

E. MATTHLE.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA,
DE
CERTO MORTIS IN MOR-
BIS PRÆSAGIO,

§. I.

TRia potissimum sunt,
quæ medicum, si officio suo re-
cte defungi velit, commendant
eumque perfectum & omnibus
fere numeris absolutum reddunt.
Primum, ut ex accurate notatis
observationibus veras morbo-
rum, quibus humanum genus affligitur, origines &
causas evolvat atque indaget, ut morborum primordiis
mature opportunis auxiliis, ne in actum erumpant,
occurrere possit, vel etiam, ut hisce cognitis salubria da-
re possit præcepta, ne homines in morbos tam facile
incidant. Alterum est, ut morbos ratione genii sui &
pro differenti corporum ægrotantium natura probe co-
gno-

A 2

gno-

gnoscat, & ad eostollendos apta auxilia & remediorum genera inveniatur. Tertium est, ut prudens de morbi eventu, vel etiam de medicamentorum operatione atque effectu iudicium proferre sciat. Quamvis autem hoc postremum non directe ad finem artis obtinendum pertineat, tamen non est dubium, quin non parum ad artis certitudinem & existimationem medici conferat. Quamobrem præclare statim in principio *Prænotionum Hippocrates*, artis prognosticæ facile princeps, hunc in modum disserit: *Medicum prænotionem adhibere optimum esse mihi videtur, prænosces enim & prædicens apud ægros & præsentia & præterita & futura & quæ ipsi ægroti delinquent, exponens fidem utique fecerit, quod ægrotorum res magis cognoscat. Quare audebunt homines se ipsos medico committere.* Hisce addenda etiam sunt, quæ *Libr. II. Prædictor. Sect. III.* prodidit, dum inquit: *in prædictionibus medici illius probe memores esse debent, quod si cui successerit prædictio, is apud ægotum intelligentia præditum in admiratione fuerit. Si vero quis aberrarit, supra hoc, quod odio habetur, fortasse etiam insanire videbitur.* At vero, quam excellens & divina fere hæc prælagendi in morbis scientia est, tam difficilis, tam infida, incerta & dubia ea deprehenditur, adeo, ut non immerito iudicium de morborum eventu formandum in difficillimis sit, id quod inter alia optima rerum magistra docet experientia, dum medicorum etiam peritissimi sæpius in prædicendo morbi eventu mirum falluntur, adeo, ut subinde ægrum, de cuius salute securi fuerunt, interire videamus. Neque hoc diffitetur ipse *Hippocrates*, dum omnes prædictiones in morbis acutis ratione salutis &
mor-

mortis incertas pronuntiat. Atque etiam ob difficultatem hujus scientiæ inter conjecturales artem medicam viri sapientissimi & inter eos maxime medici reponere non dubitarunt, & vulgus ex incertitudine harum prædictionum non modo artem nostram incertam judicat, sed & medicos inde contemnit.

§. II.

Fatendum quidem est, vix ullam medicinæ partem tam incertam & dubiam esse, vel tantis laborare difficultatibus, quam judicatoriam, quæ a Græcis *πρωγνώσκειν* vocatur; ego tamen non plane despero, fore, ut in scientiæ formam etiam hæc ipsa redigi & certis regulis universalibus sive axiomatibus, imo definitionibus firmari possit, si modo, quæ necessaria sunt ad hanc obtinendam, recta præsidia & media adhibeamus. Ante vero, quam hæc ipsa indigitemus & nobilissimam hanc materiam paulo penitius excutiamus, non alienum erit exponere primum causas, quæ impediverunt, quo minus ad scientiam hæc ars pervenire potuerit. Inter has itaque primo loco observationum defectum ponere licet; nam sicut accurate conscriptæ & completæ observationes & morborum historiæ primum & verum artis nostræ constituunt fundamentum, ex quibus discere & deprimere licet, quid in rerum natura fiat, quinam effectus in hoc vel illo morbo producantur, & quæ mutationes in corporibus ab his vel illis rebus humanis contingant: ita etiam perfectæ & plenæ observationes nobis circumstantias, materiam atque occasionem recte judicandi subministrant. Ex his igitur omnibus probe collatis medicus, judicandi non modo fa-

cultate, sed & principiis artis veris mechanico physicis & anatomicis instructus, non modo præteritorum & præsentium, sed & futurorum causas adæquatas & veras inquirat & invenit, ex quibus postea ingens periculum morbi, vel mortem ipsam, aut etiam salutem & convalescentiam optime prædicere poterit. Cum vero veteres non ex integris morborum historiis & observationibus, sed saltem ex paucis circumstantiis suas regulas prognosticas, quarum maxima copia in *Hippocratis* & aliorum, qui ejus vestigia sequuntur, monumentis reperitur, deduxerint, non mirum est, eas rarius respondere, sed sæpius potius fallere. Deinceps, quia veteres vera medicina rationali carebant, cum neque vitæ, neque morborum aut mortis, in quo posita sit, naturam atque causam intelligerent, & structuræ corporis humani atque ex ea pendentium motuum ignarissimi essent, non poterant etiam ex observationibus, licet plenissimis, veras causas ac notas & signa futuri eventus, ratione salutis & mortis, multo minus operationis diversæ remediorum exinde convenienti modo ac ratione elicere. Ex quo utique sequitur, veteres uti ceteras, ita etiam hanc medicinæ partem mere empirice tractasse, quod ita explicandum mihi videtur: si quis e. g. febre acuta laboravit & sub his vel illis symptomatibus mortuus est, idque aliquot vicibus observavit, statim inde formarunt regulam, hæc symptomata esse mortis indicia. Quoniam autem hæc ipsa pro diversitate subjectorum, morborum, regionum, temporum etiam morbi mirifice variant, hinc innumerabilia fere, apud veteres præsertim, consignata sunt præcepta, quæ

tamen rarius respondent, adeo, ut etiam princeps hujus artis magister, qui fuit *Hippocrates*, ob incertitudinem hujus artis tandem exclamare non veritus fuerit: *prædictiones in acutis ratione salutis & mortis admodum sunt incertæ.*

§. III.

Ut igitur nobilissima hæc de morbis divinandi scientia majorem lucem & incrementum accipiat, & cum tempore inter scientias locum inveniatur, in morbi processu vel historia omnes fere ponderandæ sunt circumstantiæ. Neque enim sufficit morbum vel etiam ejus causas nosse, sed maxime omnium notitia corporis ægotantis accurata scitu est necessaria. Multum enim refert scire ad recte judicandum, quæ ætas ægotantis, quæ vires, quis viscerum status, qualis sanguinis & humorum sit constitutio, quis corporis habitus, quæ vitæ ratio præcesserit, quod anni tempus, firmum an imbecille sit corpus, genus nervosum an ad motuum anomalias & ad spasmos proclive sit, nec ne. Deinde etiam oportet scire, quænam morbi sint tempora, in quibus hæc vel illa pathemata aut affectiones incidunt. Præterea inquirendum est, qua methodo quis curatus fuerit, an error ab ægotante vel medico commissus. Ex hisce probe cognitis demum judicium formandum est, quænam signa vel symptomata sub his vel illis circumstantiis, in hoc vel illo subjecto salutarem vel funestum habeant eventum. Accidit enim sæpissime, ut certum symptoma ejusdem morbi in hoc corpore lethale, in altero minime lethale sit. Ita sæpius videmus, infirmos, in quorum numero sunt senes, & qui morbo præ-

præ-

præcedente, vel etiam inedia aut animi diuturno affectu fracti sunt, si dolore ex calculo vel etiam colico corripiuntur, sub levissimis sæpe symptomatibus, quæ nihil periculi habere videntur, & quæ impune robusti ferunt, fati cedere. Idem quoque observare licet in acutis passionibus, ubi sæpe, qui graciliores sunt corpore & partes exquisitius sentientes habent, in acuta febre gravissimis anxietatibus, doloribus, vigiliis cum delirio etiam junctis & vehementi siti torquentur, & tamen evadunt; quum ex adverso, qui spongiosioris sunt habitus corporis, qui viribus fracti sunt, ex eadem febre decumbentes, non adeo de incommodis quibusdam neque de ullo dolore, aut siti, aut vehementi æstu conquesti, levi accedente externa corporis refrigeratione & delirio in statu morbi moriantur. Deinceps quod attinet ad morborum tempora, utique horum consideratio multum confert magnamque vim habet ad phænomena in morbis dijudicanda. Ita notum est, epilepsiam sæpissime, præsertim in ætate infantili, variolarum initiis sine omni periculo & noxa accedere, cum tamen hic affectus in vigore morbi funestum certissime declaret eventum. In eodem variolarum morbo inter initia phrenitis sæpius in juvenili corpore observatur omni vacans periculo. Quodsi vero circa nonum vel undecimum diem infestat, in propinquo mortem esse significat. Atque ideo probe omnia sunt in prognosi secernenda, distinguenda, ponderanda. Quare sapientissimum est monitum illud *Hippocratis*, quod extat *Libr. Prædictor. II. §. 3. consulo, ut medici quam prudentissime agant, tum in reliqua arte, tum in hujusmodi prædictionibus.* Nam certe
medi-

241.

medicus nulla re turpius, quam ejusmodi vanis & temerariis vaticiniis, vuculas hominum incurrit, vel apud vulgus in contemtionem adducitur, præsertim, si quis ceu moribundus deseritur a medicis & postea convalescit, vel si spes frustratur & moritur quidam, de quo medicus plane fuit antea securus. Novi medicos, qui juramento confirmarunt, ægros non morituros, qui tamen elapsis aliquot horis extincti fuerunt.

§. IV.

Igitur ego sum hac in sententia, utut prognosticandi ars valde difficilis sit, maxime omnium tamen esse laborandum medico, ut certa aliqua signa & notas futuræ mortis cognoscat, id quod etiam obtineri posse non despero. Nam illud negari nullo modo potest, omnes eventus, sive ad salutem seu mortem spectent, a certis & adæquatis & proportionatis causis proficisci, neque sine iis fieri posse. Quod si itaque causas, cur homo per morbum mori necessario debeat, probe noscat, earumque causarum indicia, quibus se manifestare debent, in ægotante probe observet, nullum est dubium, quin ex eorum præsentia futurum eventum prævidere possit. Simili ratione si quis probe sciat medicus, quo modo, quo tempore, quibus viis aut excretionibus morbus solvatur & homo ad sanitatem perveniat, utique ex iis præsentibus confidenter nec sine certa ratione salutem futuram conjicere poterit. Hisce positis jam statim præeximium illud monitum adjungere licet, quam perverse ii agant medici, qui antequam satis certas futuræ salutis vel mortis habeant vel habere possint notas, nimis temere & inconsiderate statim inter initia

B

vel

omni

vel progressu morbi iudicium de ejus eventu interponunt. Nam, si ullum quid, certe hoc fallit, a morbi nempe principio ad ejus finem non esse firmum iudicium ferendum. Sæpe enim lenissime morbus incipit & mitissime videtur procedere, sed si ad statum pervenit, brevi omnia in pejus ruunt.

§. V.

Ego itaque, cum specimen eruditionis meæ edendum esset, in præsentem exemplum artis prognosticæ rationalis exhibere constitui, dum certas ex observationibus plenis & luculentis & vera mortis theoria elicitas regulas proponam, quarum adplicatione medicus probe scire possit, an morbus, quem suscepit curandum, lethalis sit, nec ne, si nimirum commodum iudicandi tempus adfuerit. Adsit vero nostris laboribus divinum numen, eosque secundet quam benignissime.

§. VI.

Illud vero, antequam ulterius progrediamur, sciendum est, minime hanc mentem esse nostram, ac si medicus, ineunte vel progrediente morbo, ejus eventum ratione salutis & mortis prænoscere possit, quod vulgus putat & subinde iudicium a medico hac de re postulat; sed hoc urgemus & intellectum volumus, dari certas notas atque indicia, quibus tum in acutis, tum in chronicis passionibus funestum eventum prævidere & declarare possimus, ut vero hoc præstemus, expectanda esse illa tempora, quibus hæc indicia se prodant. Deinde quoque aliud est morbum, num multum habeat periculi, declarare, aliud est, mortem sequuturam prædicere. Illud quidem ex ægrotantis natura & viribus morbi que
genio

242

genio vel in principio statim conjicere licet; hoc vero non certo prænuntiare possumus, nisi vera mortis indicia præsto sint. Quænam vero sint illa, de quibus certi & securi esse possumus, futuræ mortis in quovis magno & dubiæ spei morbo indicia, illud nobis jam excutiendum est. Priusquam vero illud adgrediamur, non alienum, sed maxime è re erit, mortis theoriam ejusque veras causas paulo accuratius evolvere, quo postea eo melius ratio eorum, quæ dicturi sumus, appareat.

§. VII.

Veteres uti solidis ratiociniis in re medica prorsus destituti erant, ita certe inanis esset labor, si quis ex eorum monumentis discere vellet, in quonam mortis natura atque essentia posita sit. Nam illi nihil aliud adferunt, quam quod vita in calidi innati & humidi radicalis temperamento, mors vero in extinctione horum consistat. Verum cum hæc nihil nisi obscurum conceptum in mente humana relinquant, certe nihil circa præsens negotium solidi exinde vel demonstrari vel inveniri potest. Postquam vero nostris temporibus per rerum naturæ studium ac contemplationem, neque minus per solertissimam corporis humani beneficio anatomæ structuræ indagacionem, disciplinæ medicæ maxima lux accessit, & nobilissimum, imo divinum illud circulationis sanguinis inventum manifestatum fuit, vitæ & mortis rationem non amplius in obscuro esse positam clarissime intelligitur. Nam quemadmodum perenni & libero sanguinis & humorum circuitu corpus, putredini alias in se & sua natura valde obno-

B 2 xium,

xium, ab omni corruptione vindicatur & integrum durat, omnesque actiones tam naturales, quam animales salvæ permanent, robur quoque tam animo, quam corpori præsto est: ita circulo illo penitus destructo non modo omnes & animi & corporis vires perire eorumque functiones omnes cessare & corpus protinus in putredinem ruere animadvertimus. Ex quo intelligitur, mortem tunc adesse, & recte pronuntiari de corpore, si fluidorum progressivus ille & in circulum abiens motus ita extinctus est, ut nulla arte vel ratione amplius revocari possit. Sicuti vero ille fluidorum circuitus a cordis, arteriarum & omnium canalium, qui fibris nerveis motricibus instructi sunt, motu, impulsu & tono dependet; ita etiam mortis causa non aliunde, quam a cordis & arteriarum pulsu, neque minus a thoracis motu sive respiratione penitus destructa derivanda est. Quomodo vero ille motus in morbis & a morbis ex toto intercipiatur, illud jam venit explicandum.

§. VIII.

Quemadmodum itaque morborum propria sedes, ita etiam mortis causa non rectius, quam ab arte anatomica, sive accurata inspectione corporum morte extinctorum, petenda est. Jam vero, si corpora, morbo quocunque etiam extincta, anatomico cultro subjicimus, statim evidentes mortis causæ & sensibus & intellectui sese manifestant. Nam sive quis ex morbo acuto sive ex chronico fuerit mortuus, semper partis cujusdam corruptio quædam putredinosa, cum ingenti foetore juncta, in conspectum venit. Vel enim semper & ubique in nobiliori quadam parte interna, sive in ventriculo

lo & intestinis, five intra cerebrum ejusque membranas, five in hepate, utero, renibus, liene aut pulmonibus, corruptio quædam putrida & sphacelosa offenditur, quæ naribus vix tolerabilis est, & hæc ipsa vel ex sanguinis stasi five inflammatione, quæ mortem in acutis ingenerat, vel ex stagnatione aut extravasatione sanguinis & humorum in præcipuis cavitatibus, capite videlicet, thorace aut abdomine, enata deprehenditur; quod ultimum maxime fit in morbis chronicis, ubi viscera præsertim in thorace ac abdomine aut pure aut sero extravasato corrupta conspiciuntur. Nunquam enim dissectio corporum fit ex gravi quodam capitis morbo, v. g. apoplexia, epilepsia, lethargo defunctorum, ubi non vel sanguinis vel feri in cerebro extravasationem, vel etiam stasim sanguinis inflammatoriam & sphacelosam in meningibus videre licet. Idem animadvertimus, si ex gravissimo pectoris morbo quis diem suum obiit. Nam in pleuritide profunda & peripnevmonia tota pulmonum vasculosa compages sanguine corrupto infarcta & obstructa est. Si quis ex phthisi perit, pulmo vel purulentis tuberculis obsessus, vel ejus major pars pure corrupta & exesa deprehenditur. In convulsivo asthma ordinario ingens collectio aquarum in thorace finem vitæ facit, inque catarrho, qui subito jugulat, suffocativo in pulmonum bronchiis vel feri vel sanguinis collectio, aëris liberum egressum & ingressum impediens, reperitur. Si quis vero mortis causas in morbis chronicis, qui sedem & domicilium in abdomine suum fixum habent, perscrutari velit, is semper in cachexia & hydrope induratum vel corruptum hepar & omentum

B 3

cum

cum magna extravasatione feri inveniet. In morbo sic dicto nigro Hippocratis valde funesto lien ut plurimum magnum, infarctum & corruptum, neque minus extravasatio sanguinis in ventriculi atque intestini ilei cavitate conspicitur. In passione iliaca pæne mortifera, in atrocissima colica, cholera, dysenteria, cardialgia lethali inflammata, sphacelosa & erosa cum summo foetore ventriculi ac intestinorum partes invenire licet. Quem atrox ex calculo in urethere firmiter hærente dolor interficit, is inflammatum maxime ventriculum habet, viis quoque & ductibus urinalibus ipsisque renibus male affectis & corruptis. In morbis uteri, qui feminas necant, ipse vel inflammatus vel exulceratus aut sphacelatus, vel extravasato sero corruptus sese conspectui offert.

§. IX.

Quod attinet ad passiones acutas, inter quas principem locum habent febres, quæ plures mortalium in flore ætatis e medio tollunt, & vitæ humanæ inimicissimæ sunt, ex profecto nulla alia ratione homines perimunt, quam partium internarum, præsertim ventriculi, intestinorum, meningum, inflammatione in sphacelum desinente, hæc enim nusquam non in febre enectis reperitur. Neque alia ratione venena, cujuscunque etiam generis sint, quam sphacelosa inflammatione, quæ primas maxime vias infestat, interficiunt, quæ etiam mox dissectione facta sensus incurrit, adeo, ut hæc veneni adsumti certissimum inter alia præbeat indicium. Ubi vermes vitam tollunt, intestina identidem erosa & inflammata oculis sese offerunt. Ex quibus satis clare ap-

ap-

244.

apparere arbitror, nunquam mortem facile contingere, nisi hæc ipsa a putredine & corruptione partis cujusdam internæ proficiscatur, ita prorsus, ut putredo vitæ inimicissima & mortifera recte dici possit. Nam sicut vitales sanguinis motus penitus extinctos totius corporis putredo certissime sequitur: ita illa ipsa etiam est plerumque adæquata, vera, ac fere perpetua mortis causa, quæ vel externas partes, quod rarius, adgreditur, vel internas, quod frequentissime fit, partes obsidet. Atque adeo vere adfirmare possumus, vix unum ex mille hominibus sine sphacelo mori. Jure enim hic excipimus eos, qui violenta morte pereunt, vel qui ex polypo, orificia vasorum claudente, subito extinguuntur. In ceteris vero omnibus, si post mortem aperiuntur, corporibus foetida putredo, nares molestissime feriens, percipitur.

§. X.

Verum enim vero quamvis mortis causas evidentiores semper deprehendere liceat in defunctis & dissectis corporibus, tamen sapienter hoc loco monendum esse ducimus, ne ipsas mortis causas cum morborum causis confundamus, quod sæpissime contingere animadvertimus. Nam pluribus medicis id in more positum esse video, ut, si quis ex periculoso decedat morbo, corpus aperiendum esse suadeant, & quando postea internæ partes sphacelatæ & corruptæ sese sistunt, hæc omnia adstantibus monstrant, & proponunt, non potuisse ob tantam læsionis vehementiam ægrum ullo modo servari, cum tamen manifesto causas mortis cum causis morbi hac ratione confundant: siquidem illud
ma-

maxime in quæstionem venire debet, annon illæ, quæ mortem produxerunt, causæ convenientibus atque in tempore adhibitis auxiliis potuissent averti. Atque ita errores suos, si quos forsan commiserunt, satis callide & astute apud ignaros tegere & occultare sciunt. Quum itaq; mortis ratio sive natura in præsentanea & putrida corruptione sita sit, sapienter hinc inferre licet, si quis servare velit ægrum, omni modo & cura laborandum esse medico, ut opportunis auxiliis & remediis corruptionem sphacelofam, quæ nunquam non a stasi & stagnatione humorum proficiscitur, præcaveat atque avertat omniaque ea evitet, quæ ullo modo ad putredinem promovendam aliquid conferre possint.

§. XI.

Sed ut propius scopum nostrum attingamus, qui in eo vertitur, ut ex indiciis & signis quibusdam futuram hanc corruptionem advertamus & prænuntiemus, evolvendæ utique sunt causæ, per quas corruptio hæc mortifera intus gignatur. Uti enim in rerum natura nullus effectus fit sine suis certis & proportionatis causis, ita etiam pro certo adfirmare licet, certas dari hujus corruptionis in morbis causas, ex quibus præsentibus ratio prognoseos rectæ demum deducenda est. Prius vero, quam meditatio nostra ad explicationem harum causarum descendat, paucis saltem placet exponere, cur putredo vitæ humanæ tam inimica sit, ut etiam levior & non adeo magna sphacelatio, in parte ventriculi vel intestinis existens, subita morte hominem perimat. Id itaque hac ratione fieri nobis videtur: vitalis ille motus & circuitus sanguinis, a quo omnium functionum

num corporis integritas pendet, solidorum impulsu, robore & potentia motrice eorumque viribus sustentatur, hic autem non, ut quidam sentiunt, ab ente quodam materiæ experte, sed potius a subtilissimo, quod in sanguine & nervis est, fluido ejusque influxu in has partes dependet, quod vel hoc unicum experimentum factis luculenter confirmat, dum nervo vel arteria, quæ ad partem abit, ligata vel præcisa, omnis motus, sensus & nutritio ejus perit. Deinde quod robur & vires partium a materiali quodam principio proveniant, vel illud documento sufficienti esse potest, quod inedia non modo vires auferat, sed illâ etiam mors tandem accersatur, quid quod congruis datis alimentis vires consumptæ mox recuperentur. Jam vero in tota rerum natura nihil tam perniciosum reperitur, quod tam cito vires & robur adimat corpori, quam putredo, uti videmus in spha-celo, in cancro exulcerato, qui brevi tempore & vires & vitam adimunt. Ecquis itaque negare ausit, intus conceptam putredinem, præsertim si sese diffundat & incrementum sumat, intime tetrum suum vaporem in partes maxime nervosas & motrices fibras dispergere, qui, cum tota sua natura fluido illi, quod motus regit solidorum, adversus sit, illudque corrumpat & quasi extinguat, motus systoles & diastoles tonumque & motum fibrarum penitus aufert.

§. XII.

Igitur duplex datur in morbis iter ad mortem: alterum est nimis subitum & præceps, idque fit per vehementes partium nervosarum constrictiones, quæ vel ex inflammationibus oriuntur, vel inflammatorias stases sub-

C

inde

inde novas in morbi vigore ingenerant, ad sphacelum & mortem tendentes, quod maxime contingit in febris & passionibus acutis; alterum est paulo lentius & successive fit ex viscerum corruptione, humorum stagnatione & extravasatione, idque præcipue in morbis sic dictis chronicis obtinet. Quod attinet ad generationem mortis in morbis acutis sive febribus, illa plerumque evenit per spasmos vehementes, qui inflammationem ventriculi vel intestinorum, aut membranarum cerebri & mortiferam corruptionem post se trahunt. Est enim spasmus naturæ humanæ & vitæ semper & ubique infensissimus, eo quod humorum & sanguinis motum a circumferentia & ambitu corporis ad interiora convertit & dirigit, & saluberrimas excretiones, quæ vitæ & sanitati patrocinantur, impedit & cohibet. Præterea spasmodum ea est potentia, ut liberum & æqualem sanguinis circuitum, in quo sanitatis ratio posita est, impediunt eumque inæqualem reddendo nimias congestiones sanguinis in nobilioribus partibus, præsertim in capite, corde, ventriculo & intestinis efficiant, quæ si non superantur a natura per commodam discussionem & resolutionem, corruptio & mors certissime sequuntur. Nam in omni motu sic dicto naturæ sive febre duplicis generis motus junctus occurrit, & probe attendi & a se invicem secerni debet. Alter est valde perniciosus, qui fit a circumferentia ad centrum, & hic est spasticus, semper morbosus, qui ad destructionem naturæ & motuum vitalium tendit, & frigore, rigore, horrore & pulsu parvo, debili atque anxietate sese manifestat; alter est valde salutaris, qui spasmum subsequitur & huic

con-

296.

contrarius est atque a centro ad circumferentiam dirigitur, sive ab interioribus ad exteriora vergit, & calore ac pulsu celeriori & validiori sese manifestat, & hic quasi interna naturæ medicina est, corpus ab omni destructione vindicans, cujus beneficio exitiales illæ spasticæ partium strictiones resolvuntur, laxantur atque inflammatoriæ stases discutiuntur, & tubuli excretorii antea clausi & constricti felicissime aperiuntur. Hic est ille motus, quo veteres naturam medicatricem indigitarunt, cujus ministerio morbi vincuntur, homo convalescit & mortis periculo eripitur: hic etiam est, sub quo nemo moritur, quod potius fit sub spasmō, qui ipsi est contrarius. Quicumque itaque ex medicis horum motuum sibi oppositorum, unius quidem salutaris, alterius vero perniciosi, genium, potentiam, effectus & mutuas eorum actiones & relationes probe novit atque cognoscit, is magna cum ratione & prudentia in morbis agere, sapienter pericula prædicere & faustos eventus prænuntiare optime valet, is quoque veterum phrasæologias medicas v. g. febrem esse naturæ pugnam cum morbo, & convalescentiam fieri, si natura morbum vincat, mortem vero produci, si morbus naturam superet, perquam facile intelliget. Nam si spasmi, inflammationes, congestiones ac stases sanguinis, in se mortales, a motu calido, resolutorio, febrili, certo interposito tempore, non digeruntur ac discutiuntur, sed illæ superiores sunt, tunc utique succumbit natura, & ægrum mori oportet. Cum vero dentur certa indicia, quibus & victoria naturæ super morbum & morbi super naturam prævideri & judicari possit, liquido apparet, artem illam præfari di,

di, quæ περιγῶσις a Græcis dicitur, certis utique niti fundamentis.

§. XIII.

Visum itaque nobis est, effectus & indicia illa spasmorum lethiferorum non facile fallacia in acutis hoc loco breviter strictimque exponere, quæ si circa dies sic dictos criticos, corpore a morbo debili reddito, apparent, nec evanescent, aut incrementa sumunt, certus de sinistro morbi eventu poterit esse medicus. Neque vero exitiales hi spasmi tantum in una parte, sed in pluribus sese manifestant. Igitur si rigor cum frigore circa morbi vigorem observatur, vel sæpius recurrit, si corpus non æqualiter molle, sed durum, calidum & asperum est, si exanthemata a spasmo cutis retrocedunt vel minuuntur, si exteriora horrent & frigent, si fonticuli vel ulcera præsentia nihil amplius humoris emittunt, indicia certe hæc sunt, quæ nihil boni portendunt, sed potius summum periculum mortis minantur, quia propter cutis spasmos sanguinis & humorum motus versus interiora pessimas inflammatorias congestiones facile suscitatur, & impedit, quo minus morbida materia perspiratione corpore possit expelli. Pergunt plerumque spasmi in acutis morbis etiam ad alia excretoria, vias nempe urinarias, alvinas, quarum constrictione efficiunt, ut urina tenuis & aquosa reddatur, & alvus plane dura, tensa & occlusa sit. In quibusdam ob urgentem spasmodum frequens mejendi & desidendi est desiderium.

§. XIV.

§. XIV.

At vero gravius imminet periculum, si spastica illæ contractiones interiores & nobiliores, quæ motibus vitalibus vacant, partes infestant. Nam pulsus parvus, contractus, celer & durus, item inæqualis & intermittens non aliunde, quam a spastica & convulsiva strictura nervorum, qui in cordis fibras & tunicas arteriarum desinunt, proficiscitur, & semper in statu morbi plurimum periculi ostendit. Eiusdem pessimæ notæ respiratio crebra, anxiosa & difficilis est, si in critica tempora incidit; nam sicut sapientissimo Hippocratis effato in *Prognosticis* facile spirare magni momenti est ad salutem in omnibus morbis, ita crebra & ægra in acutis nequicquam boni unquam ostendit. Si nervos præcordiales feralis exercet spasmus, summæ anxietates, inquietudo & jactatio corporis crebraque lecti & situs mutatio contingunt. Si idem spasmus œsophagi & ventriculi membranas nerveo musculares occupat, ad vomendum conatus, regurgitatio potionis, item seri limpidi ex faucibus non infrequens extrusio, difficultas in deglutendo atque inexhausta sitis cum oris & linguæ ariditate se produnt, sique in consensum rapitur duodenum, flavo colore tingitur corpus maximeque facies. Ubi vero profundior spasmus totum genus nervosum graviter concutit atque convellic, ad ultima jam ventum esse, indicio sunt nares acutæ, collapsa tempora, frigida languidaque aures, oculi concavi, cutis circa frontem dura & intenta, color niger aut perpallidus, quibus facies Hippocratica, certa mortis index, describitur. Deinde nervorum distentionis, quæ semper in

745

acutis terribilis, juxta *apb. VI. sect. IV.* indicia sunt, ubi æger supinus cubat, eique genua contracta sunt, ubi deorsum ad pedes subinde delabitur, ubi brachia & pedes nudat & inæqualiter dispergit, ungues digitique pallidi sunt, sique manibus floccos legit, fimbriasque diducit, vel in adjuncto pariete, si qua minuta eminent, carpit. His quoque adjungi debent subsultus tendinum, quæ omnia si apparent, in propinquo mortem esse denunciant.

§. XV.

Quamvis vero plurimæ ex acutis internam quandam partis inflammationem pro causa agnoscant, atque ob id periculo non careant, tamen sæpissime in ipso vigore & vehementia morbi inflammationes novæ & quidem in ventriculo, vel in membranis cerebri supervenire consuecunt, quæ nunquam non valde terribiles sunt & mortis prænunciæ. Atque hæ inflammationes, vel separata, vel simul junctæ, non modo in malignis, petechialibus, contagio infestis ac læstrensis febribus, sed & in aliis acutis, synochis, ardentibus, purpuraceis, variolis, morbillis circa septimum, nonum vel undecimum diem supervenientes, certissime hominem perimunt. Cognoscitur vero inflammatio ventriculi ex eo, si magnus æstus & quasi incendii sensus cum acuto dolore circa præcordia est, & locus circumscriptus tactu durus, extrema inalgescunt, summaque anxietas & inquietudo jungitur, sique omne, quicquid vel medicamento vel potionis assumitur, vel protinus vomitu extunditur, vel retentum summam creat molestiam augetque anxietatem. Quandoque tanta est inflammatio,
ut

248.

ut per œsophagum ad ipsas fauces transeat, quæ ardentibus dolorificis pustulis obsidentur, & viscido putrido mucro continuo obducuntur, quæ omnia futuræ mortis præsignia sunt. Altera inflammatio, quæ sæpissime huic jam dictæ jungitur, & brevi ante mortem accedit, adhuc periculosior, membranarum cerebri est, quam Græci phrenitin vocant, & sequitur plerumque assiduam & pertinacem vigiliam, capitisque vehementem dolorem. Eam prænunciare solent præcedens rigor, urinæ copiosæ & tenues, aurium tinnitus, fortis pulsatio in capite, paucæ sanguinis ex naribus stillæ. Ejus vero præsentia his signis notescit: rubicundi, flammæ & truces sunt oculi, alienatio est mentis, verba sine sensu & ordine proferuntur, interrogati omnia aliena respondent, lacrymæ sæpe effunduntur involuntariæ, dentibus strident & nulla amplius humidi est appetentia. Convulsio, si phrenitidem sequitur, haud dubia significatio mortis est. Hæ sunt principaliores afflictiones, quæ homines in acutis jugulant. Hoc mortis genus per vehementes inflammationes & spasmos maxime sustinent temperamenti sic dicti sanguinei, cholericæ, vel sanguineo-cholericæ, ætate juvenes & viri, teneriori sensu præditi, ad iram proclives, habitu corporis macilenti & constricti, & qui victui valde spirituoso indulerunt.

§. XVI.

Aliud genus mortis obeunt etiam in acutis & continuis febribus, qui repleti & spongiosi sunt habitus corporis, phlegmatici, & qui vires vel per morbos, in ediam aut diurnam tristitiam, vel sanguinis profusiones

vi-

vires exhauserunt. Nam hi non tam per vehementes spasmos & gravia ac dolorifica pathemata e medio tolluntur, sed potius ex motuum imbecillitate atque defectu partiumque atonia roboreque & viribus dejectis vitam finiunt. Atque in ejusmodi casibus stagnationes ac stases humorum ac sanguinis in putridam corruptionem statim in principio inclinant. Et hi morbi, quia lenibus incedunt symptomatibus, sæpissime fallunt medicorum spem eorumque præfagia eludunt, unde etiam ob non tam evidentem, sed magis occultam perniciem difficilis sunt judicii & malignis annumerari solent. Cognoscuntur vero his indiciis: cum levi frigore & horrore oriuntur, sed summa statim inter initia virium est prostratio, pulsus languidus & frequens simulque contractus, in situ erecto facilis est animi defectio, urina tenuis & sine sedimento, nullus somnus, sed tamen ad eum perpetua inclinatio, quem etiam major virium prostratio & mentis alienatio sequitur, de nullo dolore, siti vel magna molestia conqueruntur, nihilominus valde inquieti sunt, jactantur, sique extrema algescunt & pulsus incipit deficere, neque in carpo manuum amplius percipitur, mortis in vicinia ægros esse positos rectissime colligitur. Quamvis vero & hi homines non sine inflammatione ventriculi & membranarum cerebri moriantur, tamen ea non tam gravibus spasmis & symptomatibus juncta est, sed facilis est transitus ad corruptionem.

§. XVII.

Cum vero omnes inflammationes demum in necrosin sive sphacelosam corruptionem terminari solent,

ant, non alienum videtur & hic subungere quasdam notas, quibus transitus inflammationis in sphacelum significetur. Sunt vero hæ sequentes. Internus quidam frigoris sensus percipitur & dolor ante acutus & acerbus circa caput vel inferiores partes subito desinit, & mens antea delira ad se quodammodo redit, virium vero defectus major fit, pulsusque ex toto deficit, vel valde inæqualis, angustus & intermittens est, & alvus antea fortiter clausa se aperit vel præter voluntatem fluit, vultus fœdus ac pallens apparet, tempora, cervices & pectus gelido sudore madent & extremæ corporis partes refrigescunt & pulsus plane deficere cœpit & borborygmi ac sonitus in ventre oriuntur, & liquida immissa quando descendunt, sonum emittunt, als wenn sie in einen hohlen Topff fielen. Hæc omnia mortem præ foribus esse manifesto demonstrant, quia ob sphacelum vires summentem summa partium atonia & extremus virium lapsus adest. Si quando sanguine nimium redundantes subito ex sphacelo interno vita decedunt, aliquot post mortem elapsis horis horrendum in modum venter intumescit, & magnæ vesicæ oriuntur, & facies plumbea ac viridis fit, intolerabilis fœtor adest, atque ex ore sæpius & naribus male olens cruor stillat.

§. XVIII.

Est adhuc aliud mortis genus, quod qui ex gravibus pectoris vitiis ægrotant, subire debent, idque est suffocatio, qua pereunt & anginosi & peripnevmoniaci, empyematici, catarrho suffocativo laborantes, & quos asthma convulsivum & thoracis hydrops jugulat.

D

Hi

Hi morbi non modo omnis aëris ingressum & egressum in pulmones liberum intercipiunt, sed & sanguinis per pulmonum vasa circuitum ex uno ventriculo ad alterum tollunt. Nam angina, quæ musculos laryngis internos occupat & Græcis cynanche dicitur, ubi neque in ceruice, neque in faucibus quicquam conspicitur vel tumoris vel ruboris, simul tamen summi doloris tormentum & vehemens febris est, citissime per suffocationem necat, tum profecto, ut verbis utar *Lomii Lib. II. Medic. Observ.* oculi vertuntur & rubent & veluti iis, qui strangulantur, prominent, vox impedita nihil significat & qualis catulorum est, tenuis editur, os apertum hiat frigidi aëris cupidum, ex eoque spumans saliva movetur, lingua exeritur; potui datus liquor per nares reneat, ipse æger totus inquietus est, crebro e cubili exilit, tandem vero strangulatu atque syncope oppressus perit. Ita etiam præfocatione occidit peripnevmonia, nam si nihil plane expuitur, sed magna adest & anxia spirandi difficultas atque angustia, inquietudo, sputum intus in pectore strepit, pulsus inæqualis & intermittens fit, & alvus infirmis jam viribus funditur, & quod tussi rejicitur, spumofum modo cruentum, modo flavum est & simul continua vigilia urget & phrenitis sequitur, frigidique aëris hauriendi cupiditas maxima est, æger lubenter supinus & erectus cubat, nam in nares reclinatus enecari præfocatione videtur, quinto vel etiam septimo die ad summum certa mors sequitur. Qui asthma sic dicto convulsivo moriuntur, hos identidem suffocatio perimit, quod vitium nascitur plerumque ab hydrope thoracis, subito per ruptas hydatides orto, quan-

quando nimirum ingentes inundationes aquarum pondere suo diaphragmatis motum & liberam pulmonum expansionem impediunt, ut nec aër ingredi, nec sanguis opportune eos transire possit. Oritur etiam hoc malum, ubi tunica bronchiorum glandulosa interior, multis & magnis glandulis obsita, ita angustatur, ut nec spiritum in pulmonibus contentum elidi, vel novum recipi patiatur. Sæpe etiam spasmus convulsivus tam fortiter bronchia convellit & coarctat, ut strangulatione ægri misere intereant. In omnibus hisce vitiis summa anxietas atque inquietudo, tremulaque adest spiratio, pulsus inordinatus & inæqualis, & sibilus ac strepitus in pectore percipitur, neque conquiescere uno in loco possunt, & nihil nisi spumofum quidpiam aut cruentum e pectore extunditur, tandem extremis corporis partibus inalgescens syncope & suffocatione pereunt. Idem fit in catarrho sic dicto suffocativo, qui maxime senes, imbecillos atque infantes perimit, & plerumque à paralyfi nervorum pnevmoniacorum nascitur. In hoc vitio identidem spiritus cum summa difficultate, angustia & anxietate trahitur, & bronchia humore a sanguine secedente replentur, & quia nihil sputi excernitur, aër admissus magnum strepitum ac sonum edit, donec tandem ex aëris defectu æger suffocetur. Certa vero mortis indicia sunt, præter hæc jam dicta, pulsus intermittens, parvus & ex toto desinens, quod sæpe aliquot horas ante mortem fit. Sæpissime etiam mentis turbatio supervenit cum extremorum frigore. In phtificis, ubi magna in pulmone cavitas exesa ingentem purulenti humoris copiam recipit, si ob imbecillitatem virium non

ejicitur, sed expectoratio cessat, mors brevi sequitur.

§. XIX.

Expositis iis morbis eorumque lethalibus signis, qui suffocatione necant, proximum erit, ut quosdam adhuc acutos, qui & inflammatione & vehementioribus spasmodicis hominem e medio tollunt, persequamur & quibus signis futura mors prævideri & prædici possit, exponamus. Febris cum purpura alba, quæ lymphæ valde vappescentis & corruptæ soboles est, si in fine adsociatur aliis acutis febribus, item variolis, morbillis, vel etiam in puerperio post lochia suppressa accedit, nunquam expers periculi est; necat autem ut plurimum per inflammationem interiorum partium, præsertim ventriculi & intestinorum. Funestum indicium est, si æstus præcordiorum summamque anxietatem internus frigoris sensus cum pulsu parvo, debili, inæquali excipiat, purpura dispereat, animi defectio, mens turbata & spiratio difficilis sit. Variolæ si statim primis diebus cum gravi dolore lumborum & delirio invadunt, & mox secundo die exanthemata in cute apparent aspera instar purpuræ cum maculis, & die quinto & sexto post plenam eruptionem pulsus non sedatior fit, sed in eadem celeritate permanet & totum corpus pustulis obsitum est, raro in juvenili ætate evasisse quenquam scio. Ardentissimus vero circa nonum diem ex exulceratione manuum dolor omnia statim, quæ spem salutis facere videntur, sæpe immutat: nam vehementissimus ille & æstuosus dolor, universum genus

HER-

nervosum spasms afficiens, summas parit anxietates, jactationes corporis, pustularum subsidentiam, postea respiratio difficilis, mentis turbatio, convulsio & pulsus parvus languidus supervenientes brevi interficiunt.

§. XX.

Quicumque a veneno vel validissimo emetico aut purgante sumto moriuntur, hos identidem inflammatio sphaelosa e medio tollit, dissectorum anatome id testante. Mortis vero futuræ præfagia sunt, si ardores internos & summas anxietates pulsus valde parvus & inæqualis vel plane deficiens sequitur, cum sudore frigido, delirio & convulsione, quam a medicamento purgante concitatam ipse Hippocrates S.VII. aph. 25. & multis aliis in locis mortiferam pronuntiat. Qui ex dolore a calculo vita decedunt, in iis plerumque inflammatio lethalis ventriculi & meningum supervenit. Nam si vomitum & acutissimum dolorem febris sequitur cum magna anxietate & siti vehemens, postea accedit singultus & delirium cum extremorum frigore, non diu superstes æger erit; in cholera si acuti dolores & torsiones incidunt & supra infraque magno impetu humores præsertim virides prorumpunt, & ingens afficit bibendi cupiditas & facies flavescit, pallida fit, pulsusque parvus atque concisus est, non sine periculo morbus est. Si vero pulsus quoque totus concidit & crura contrahuntur frigidæque sudationes fiunt animaque deficit, inflammationem in sphaelum transisse non leve indicium est. Dysenteria si post alium morbum homine jam infirmo oritur, raro æger servatur, facilis e-

nim est tunc transitus inflammationis in sphacelum. Peffimum adeoque sphaceli indicium est, si tormina acuta subito cessant & æger refrigeratur summaque adest virium prostratio. Singultus, cardialgia, præcordiorum æstus atque anxietas summa ut plurimum præcedunt & pernicipalem ventriculi inflammationem indicant. In passione iliaca, ubi acutissimi sunt dolores cum contumaci alvi constrictione & vomitu assiduo etiam male olente, si singultus, delirium, gelidus sudor, extremorum frigus, nervorum distentio accedit, omnia certissimæ mortis nuncia sunt, id quod jam dudum observavit Hippocrates Sect. VII. aph. 10. dum ait: *ab ileo vomitus, singultus, convulsio aut delirium malum.* Eodem modo etiam atrocissima & convulsiva colica necat. Tam acerbus sæpenumero dolor in intestino recto a stagnante sanguine hæmorrhoidali urget atque affligit, ut non modo inflammatio, sed & lethalis sphacelatio hoc intestinum occupet, sub qua excrementa prodeunt foetidissima propter putredinem intestini, pulsus frequens & debilis cum summa sequitur virium prostratione & ipse sphacelus sæpius ad partes externas atque scrotum serpit, animi defectio tandem & brevi post mors ipsa succedunt.

§. XXI.

Plures in partu vel post eum itemque in puerperio mori scæminas notissimum est. Quare etiam de funestis mortis indiciis ac præfagiis quædam dicenda sunt. Si mulier vel propter pravum situm infantis, præsertim grandioris, continuis spasmis, doloribus ac laboribus

per

252.

per aliquot dies assiduis atque ardoribus simul junctis internis vehementibus, quos pulsuum celeritas ostendit, mirum defatigata est, accidit sæpius, ut in partu vel etiam post eum repente dejectis viribus in animi forte deliquium vel affectum apoplexiæ similem propter pulsus præsentiam incidant, & nulla arte vel ope vires & vitam recipere possint. Mortis indicium est, si affectus ad aliquot horas perdurat, neque penetrantissima medicina, qualis est spiritus salis ammoniaci cum calce viva paratus & oleo rutæ essentificatus, in nares intrusa, excitari possunt. Si facies ipso in paroxysmo colorata manet, indicium est, sanguinem, ex vehementioribus spasms nimio impetu ad cerebrum delatum, hoc malum apoplectico per omnia simile produxisse, & plerumque post obitum ex ore & naribus serum sanguineum foetidum effluit. Si parturientes foetu adhuc in utero mortuo expirant, sæpius ille post mortem objam nimis relaxatas vias & interiorem fermentativum motum foras ex utero propellitur. Quæ in puerperio è vita discedunt sceminae, eæ ut plurimum ex retento impuro sanguine, qui post partum ex utero salutariter aliquot dies prodire solet, graves dolores patiuntur, quos si non excipit effusio lochialis sanguinis, sed fluxus magis stipatur, uteri plerumque inflammatio & febris sequitur valde exitiosa. Illam incendium ab inferioribus locis usque ad cordis regionem vergens testatur, sique magna anxietas, virium prostratio, inquietudo & omnis appetitus dejectio jungitur, postea sensus internus frigoris cum horrore accedit, ac pulsus frequens

quens, parvus ac debilis jungitur, & visus incipit obfuscare, in propinquo mortem ex sphacelo esse hæc significant. Plurimæ ex puerperis integra mente mori solent, nam hæc antea turbata paucis sæpe ante mortem horis ad se revertitur, ut imperitiores rem penitus in vado esse sibi persuadeant. Sed ex pulsu moribundo prudentiores proximi exitii indicium desumunt. Si quando ob nimiam sanguinis post partum & in puerperio profusionem lentus cum pulsu frequenti & debili calor assidue urget, neque etiam post somnum mane sedatur, & juncta est plenaria inappetentia viriumque dejectio, circa exitum puerperi, i. e. sexta septimana, syncoptica mors plerumque succedit.

§. XXII.

Cancro exulcerato nemo facile servatur propter summam corruptionem, quam sanies nigra, tenuis, odore abominabilis testatur; lenta est febris & vires indices decrescunt, somnus anxius, laboriosus vel nullus, donec tandem animi defectio & mors sequantur. Accidit interdum, ut inflammationes in exterioribus partibus consistentes, ejus generis sunt erysipelata, podagra, chiragra, retrocedant atque ad interiora pellantur, ac cito hominem rapiant. Neque vero id aliter fit, quam inflammatione & sphacelatione ventriculi aut intestinorum. Major perniciēs est, si in peste carbunculi vel bubones retrocedunt vel non satis prodeunt: nam tunc in certo vitæ periculo homo versatur. Horrore enim homo concutitur, summe anxius & inquietus fit, æstus cum exterioribus algescentibus regionem ventriculi occupat,

cupat, ad vomendum est cupiditas, vel etiam singultus accidit, postea sub mentis turbatione & syncope homo exspirat. Si quis ex nimia sanguinis profusione, quale quid contingere potest in infelici abortu, in hæmoptysi, in cruento vomitu, vel morbo nigro Hippocratis aut gravi hæmorrhagia in febribus moritur, is quidem ex animi defectione ipsaque syncope vitam amittit, sed tamen notabile est, quod plerumque vehemens sitis, inclinatio ad vomitum & pulsus cum debilitate, frequentia, cum artuum distensione præcedat, indicio, sanguinem in partibus interioribus, ventriculo, capite subsistentem movere adhuc quosdam spasmos; nam sitis ex spastica strictura tunicæ glandulosæ œsophagi ut plurimum oritur. Morbi, quibus infantes pereunt, sunt ut plurimum spasmodici & convulsivi, inflammationem & sphacelum præsertim ventriculi, intestinorum aut capitis, post se trahentes; nam ex acutis doloribus facile in epilepsiam & convulsiones, febres, atque asthmata incidunt. Si epilepticus paroxysmus unus alterum consequitur, & alvus antea fortiter clausa sponte jam dimittit excrementa valde fœtida & nigra, vox clangosa & singultuosa fit, totumque corpus ardet, in propinquo exitium esse judicare licet.

§. XXIII.

Restat jam, ut mortis præfagia in quibusdam etiam morbis chronicis exponamus. Hos inter vero eminent maxime hydrops, cachexia, scorbutus, marasmus, hæctica, phthisis actabes. Qui hisce decumbunt, lente transeunt ad mortem propter lentius procedentem vi-

E
scerum

scerum ex humorum stagnatione, extravasatione corruptionem, quæ, quoniam nulla arte averti potest, certe mortem ingenerat. Indicia vero viscerum corruptorum in inferiori ventre adeoque mortis secutura sunt appetitus in totum prostratus cum eorum etiam aversione, quibus sani valde delectati fuerunt. Deinde lenta febris si incrementa sumit & celerior pulsus evadit, qui nunquam non corruptionem internam indicat. Denique summa virium cum respiratione difficili prostratio, somnus valde laboriosus & plus debilitans, quam reficiens. Hæc si diutius adfligunt & nullis remediis mitescunt, certo mortem præfagiunt, maxime si corpora sunt senilia vel ex morbo præcedente in ejusmodi chronicam passionem delapsa. Hæc sunt quædam communes & exitiales chronicorum notæ: non alienum vero erit, quasdam in certis morbis specialiores adjicere. Itaque quod attinet ad phthisin, pessima & mortem indicantia signa sunt, si totum corpus tabe consumtum est, si assidua atque hectica febris urget, facie rubicunda, si profluit alvus, sudor colliquativus est sique pedes intumescunt, si sputum supprimitur, pallidique unguis fiunt, oculique concavi & nares acutæ. Si ex asthma diuturno cordisque palpitatione vel ex induratione hepatis post quartanam hydrops sequitur, non facile servari posse hominem certo pronuntiari potest, sique urina pauca, turbida, rubra redditur, omen est valde perniciosum, sique superiora gracilescent, & facies insimul flavescit, præfagire mortem aliquot menses antequam accedat, haud dubiose licet, quæ etiam certis-

tis-

254.

tiffime sequitur, febre aucta & respiratione difficiliore reddita. Quicumque sæpius & maxime ex motu corporis & animi vehementiori fortem & contumacem palpitationem cordis sentiunt, & postea asthma convulsivum vel hæmoptysin aut hydropem incurrunt, iis diu ante mortale periculum prælagiri potest, multoque magis, si quandoque animo delinquant. Nam horum omnium causa polyposa in cordis vasis concretio est, quæ nulla medicina tolli potest, & tandem hos morbos concursantibus aliis causis funestos ingenerat, sique subito & sine causa manifesta & frequenter incidit animi deliquium, identidem causa ejusmodi polypus est & solet mortem, si frequenter incidit, repentinam inferre. Quisquis enim sæpe multumque sine evidenti occasione animo deficit, hunc recte *Hippocrates* innuit subito mori consuevisse.

§. XXIV.

Si hepar corruptio sphaelosa & mortalis occupat, tum fastidium adest cibi, maximeque carnis, frequens & multa est sitis, febris, virium dejectio, singultus & vomitu subinde extunditur serum vel flava bilis & corpus sensim contabescit. Ejusmodi in casibus post mortem observavi jecur plane sphaelosum, nigrum. Ventriculi exulceratio longum etiam & lethalem morbum producit, & cognoscitur, si summa anxietas & vomitus cibum adsumtum excipit, quæ vitia augescunt dato medicamento quodam acri salino aut spirituoso, corpus contabescit, pulsus semper celer est, extrema partium rigent & quandoque horrent, foniculi clauduntur, so-

minus parvus & laboriosus. Hi tertio vel quarto mense demum moriuntur & diu ante præfagium mortis fieri potest. In cachexia si totum corpus fit tumidum, inflatum, pallidum, si ciborum adest fastidium & crebrior male olens vomitus urget, & pauca per alvum feruntur, urina cruda & pauca, respiratio difficilis & totum corpus male olet, postea si frequens pulsus accedit & respiratio difficilis, mortem aliquot mensibus prænuntiare licebit, quæ eo certius sequitur, quo ægrotus majora errata in diætâ, in nimio potu commisit, vel mœstitia animi diuturna fatigatus fuit.

§. XXV.

His jam expositis è re esse duco, quædam adhuc eximia ac salutaria præcepta & monita ad prognosin instituendam subungere, quæ inter maxime eminent illud, quod probe distingui debeant morbi spasmodici chronici a passionibus acutis. Nam sæpissime in hypochondriacis & hysteriis ejusmodi pathemata occurrunt, quæ in acutis passionibus lethalem effectum denunciant, in illis vero minus periculi alunt. Quid enim frequentius est, quam quod sub paroxysmis maximas anxietates spirandique angustias cum extremorum frigore, urina aquosa, patiantur, pulsu existente parvo, debili, sæpiusque animi vehemens deliquium accedat, quæ tamen omnia brevi expirant & sine periculo transcunt. Deinde probe sunt distinguenda morborum tempora; nam ex iis omnibus signis, quæ modo attulimus, funestis si quædam vel etiam plura sub initio & primis morbi diebus apparent, inconsiderate certe age-

rent,

rent, qui statim mortem præ foribus esse exinde judicare vellent. Aliud vero est, si viribus a nimio calore, vigilia assidua, inappetentia, anxietate, dolore per plures dies fractis & exhaustis funesti ejusmodi spasmi & ab iis oriunda symptomata prodeant, maximeque iis temporibus, ubi morbus alias salutariter solvi solet, quod ordinario fit circa dies impares, septimum, nonum & undecimum. Postea magna semper est habenda ratio corporum, quæ ægrotant, & maxime æstimandum, utrum ex imbecilibus an robustis sint; nam illa semper magis periclitantur, quam quæ constitutionis sunt robustioris & validioris. Imbecilibus vero ratione ætatis senes & infantes, ratione corporis structuræ, qui spongiosi, repleti multisque & exilibus vasis instructi sunt, annumeramus, neque minus, qui a parentibus debilibus ac morbofis procreati sunt, it. qui præcedente morbo diuturno, vel immodicis sanguinis profusionibus ac diuturna inedia, vel animi affectu, mæstitia & cura, inquieta meditatione vires amiserunt. Referimus huc etiam puerperas, & qui ex vitiosa diæta vitæque regimine & excretionibus suppressis ingentem impurorum humorum copiam intra vasa sibi contraxerunt. Nam in iis omnibus invalidis corporibus facile dolorum vel inflammationum ad mortiferum sphacelum transitus est. Postremo etiam illud adjiciendum puto, ut probe semper attendamus, num à causis quibusdam nocentibus, externis, per iram, terrorem, corporis refrigerationem, aut cibum perniciosum, vel per medicamentum vehemens & virulentæ in-

dolis suscitata fuerint, quæ apparent, symptomata. Quæ omnia ita etiam sunt comparata, ut in morbis in se periculosis & corporibus invalidis in mortalem perniciem ægros conjicere mortemque accelerare possint. Si tamen in morbo minus periculoso & corpore robusto pernicialia ejusmodi symptomata apparent, non statim penitus extimescenda sunt. Postremo plurimum etiam refert ad prognosin feliciter instituendam principia morbi invadentis probe expendere. Nam omnis morbus, qui statim in principio vires tollit, pulsu valde frequenti existente, nihil boni portendit, eo quod & infirmiores vires & succorum impuritatem & pravam dyscrasiam sanguinis clarius manifestet, sed hæc de nobilissima hac materia dixisse satis erit,

256.
MATTHIÆ per Anagr. AIT THEMA!

DOCTUS AIT DOCTUM MATTHIÆ THEMA;
quid inde?

DOCTORES ajunt: DOCTOR IN ARTE SUA EST.
Gratulor hinc NATO DOCTO, DOCTOQUE PA-
RENTI,
Et precor, ut vivat DOCTOR UTERQUE
diu.

*Paucis bisce Per-Eximio Domino Re-
spondenti ejusque Reverendo Paren-
ti, Confratri, Compatri, Vicino ac
Amico suo sincero, ex animo congra-
tulari voluit:*

Johann Georg Schadorff!
Pastor Bagoviensis & Riwendensis.

Die Welt ist nach dem Fall ein Lazareth zu nen-
nen,
Da jede Stadt und Haus nun Patienten hat!
Der Vigoreufeste muß doch von sich bekennen,
Sein Geist sey schwach, ja tod, sein Leib sey krank
und matt.
Dem Geist ist ein Recept im Paradies verschrieben,
Auch nach geraumer Zeit ganz sicher præparirt,
Da

Davon auch der Effect noch niemahls ausgeblieben,
Wenn es von Medicis ist klüglich applicirt.
Dem Leibe ward die Welt zur Officin gegeben,
Da das, was wächst und lebt, sehr klug rangiret
steht.

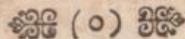
Dem, was an Mineris wir aus der Erden heben,
An Medicinischer Krafft und Wirkung noch vor-
geht.

Ob nun die Species im Fluche eingeschlossen,
So werden sie durchs Licht des Phœbi digerirt.
Da dieser Laborant umsonst und unverdrossen
Durch distilliren es finirt und maturirt.
Und wo dann die Natur aufhört zu laboriren,
Da setzt der Mensch es fort, den hier Sophia lehret,
Durch des Vulcani Kunst den Fluch zu separiren,
Da er den ärgsten Giffte in Medicin verkehret.
Wer nun Sophiam hat zur Führerin genommen,
Der hats in der Chymie für andre weit gebracht:
Und wird den Titel nicht unwürdig überkommen,
Wenn eine Facultät ihm solchen zgedacht.
Drum muß ich billig Ihn, Herr Bruder / gratuliren,
Und füge diesen Wunsch zum Trost der Kranken
bey:

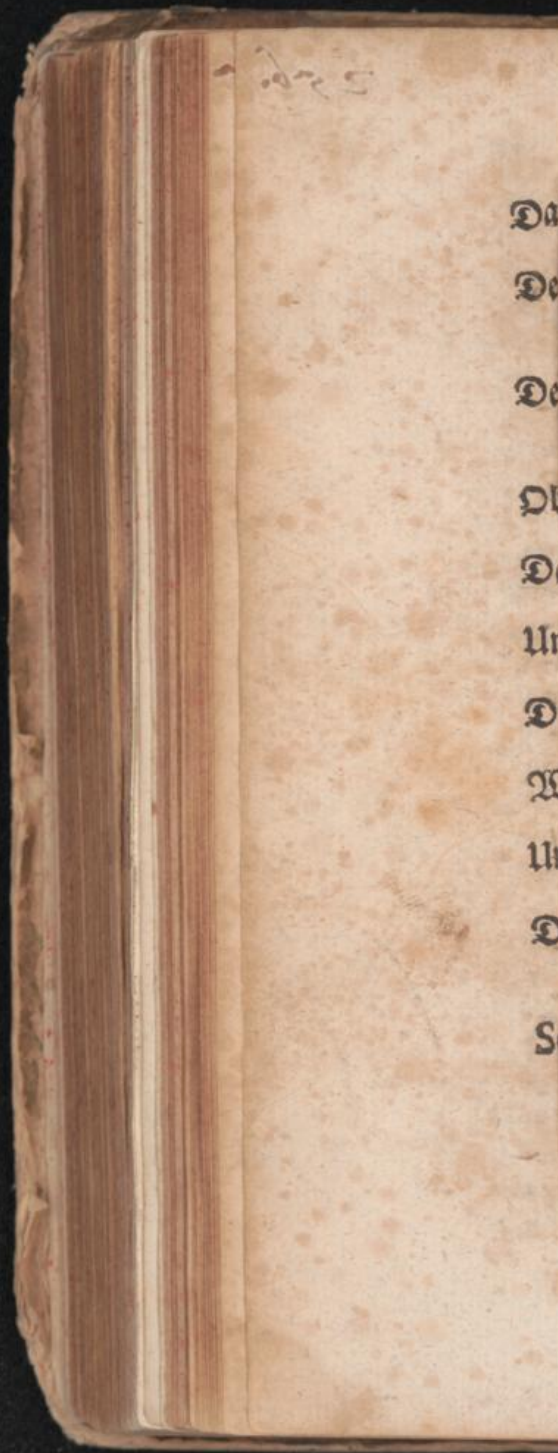
Sophia wolle Ihn in Theoria führen /
Daß in der Praxi auch viel Glück und Seg-
gen sey.

Mit diesem wenigen Strophen hat dem Hrn. Bruder bey
Erlangung der Doctor-Würde schuldigst gratu-
liren wollen,

Johann George Berger /
Pastor zu Bamme und Gräningen.

18
 17
 16
 15
 14
 13
 12
 11
 10
 9
 8
 7
 6
 5
 4
 3
 2
 1

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20

Blue
 Cyan
 Green
 Yellow
 Red
 Magenta
 White
 3/Color
 Black

8
 7
 6
 5
 4
 3
 2
 1

is ausgeblieben,
 lich applicirt.
 ein gegeben,
 sehr klug rangiret

Erden heben,
 Bückung noch vor

chlossen,
 s Phœbi digerirt.
 verdroffen
 maturirt.
 u laboriren,
 en hier Sophia lehrt,
 h zu separiren,
 edicin verkehrt.
 in genommen,
 andre weit gebracht:
 g überkommen,
 en zugedacht.
 Bruder / gratuliren,
 Trost der Kranken

führen /
 l Glück und Ge

en hat dem Hrn. Bruder bey
 or-Würde schuldigst gratu-

George Berger/
 Baume und Gränigen.